

IWONA M. MALEC

SZTUKA W KRĘGU WZAJEMNYCH INSPIRACJI

D. Gariff *Najsłynniejsi malarze. Ich inspiracje i oddziaływanie* J. Kolczyńska (tłum.) Arkady, Warszawa 2009.

David Gariff to adiunkt i wykładowca historii sztuki w Catholic University of America, zawodowo związany również z National Gallery of Art w Waszyngtonie – jest więc dobrze przygotowany do zajmowania się problematyką sztuki. Wydana nakładem Arkad jego książka *Najsłynniejsi malarze. Ich inspiracje i oddziaływanie* składa się z siedmiu rozdziałów, które poświęcone są różnym okresom w sztuce zachodnioeuropejskiej. Książkę Gariffa można by zaliczyć do albumów, choć raczej jest ona szczególnym rodzajem podręcznika historii sztuki, ukazującym artystyczne kontynuacje, od renesansu po współczesność. To pozycja dla wszystkich miłośników sztuki, a także dla tych, którzy o sztuce chcą wiedzieć więcej.

Publikację rozpoczyna krótkie wprowadzenie autora; po nim czytelnik odnajdzie wyjaśnienia dotyczące kompozycji rozdziałów – są one zbudowane według podobnej zasady. Najpierw spójne przedstawienie zdarzeń historycznych i politycznych wprowadza czytelnika w dany okres w sztuce. Chronologiczne zestawienie najważniejszych wydarzeń kulturowych i naukowych, umieszczone na początku każdego rozdziału, pomaga uporządkować tło epoki, w którym autor osadził twórczość wybranych artystów. Sposób ich przedstawienia także jest specyficzny. Gariff buduje bowiem osobliwą oś, którą stanowią: źródła inspiracji omawianego malarza, nazwiska późniejszych twórców, dla których on sam stał się źródłem natchnienia, oraz najważniejsze wydarzenia z jego życia. Tekst charakteryzujący wybranego malarza napisany został w formie zwięzłej notatki, z której więcej dowiadujemy się o życiu artystycznym

aniżeli osobistym danego twórcy. Jako że książka omawia przykłady z dziedziny sztuk plastycznych, słowu pisanemu towarzyszą liczne reprodukcje. Gariff zestawiał wybrane prace omawianych malarzy z dziełami innych artystów, ujawniając tym samym najważniejsze aspekty ich twórczości i wzajemne powiązania. Przedstawia on również analizę wybranego dzieła sztuki każdego z prezentowanych twórców. Omawiając dane dzieło, Gariff koncentruje się na jego kompozycji, treści i zastosowanej technice. Ułatwia to czytelnikowi odbiór dzieła i pozwala wypracować własny osąd interpretacyjny, jednocześnie zachęca do analizy pozostałych zamieszczonych w książce reprodukcji.

Najsłynniejsi malarze. Ich inspiracje i oddziaływanie to książka, która wprowadza czytelnika w świat sztuki poprzez twórczość 50 malarzy, którzy – według autora – najpełniej wyrażają charakter danej epoki. Ich wybór podyktowany został przede wszystkim wpływem danego artysty na rozwój sztuki i przyszłych twórców. Szkoda tylko, że wśród artystycznych epok zabrakło manieryzmu, a w gronie wybranych – twórców tego okresu. Większość prezentowanych malarzy to artyści znani szerokiej publiczności, choć autor uwzględnia również artystów mniej znanych. Czytelnik zatem natrafi na nazwiska mistrzów, takich jak Leonardo da Vinci, Michał Anioł, Peter Rubens, Francisco Goya czy Pablo Picasso, Jackson Pollock, Andy Warhol. Zapozna się również z twórczością mniej znanych: jak Matthiasa Grünewalda, Jeana-Baptiste-Siméona Chardin czy Winslowa Homera. Podobnie rzecz ma się z wyborem zamieszczonych reprodukcji.

Gariff zestawia ze sobą – powstałe w różnym czasie – dzieła o podobnej tematyce, a ów zabieg ujawnić ma ich wzajemne powiązania oraz inspiracje artystów z różnych okresów sztuki, które trwają do czasów współczesnych. Galerię wybranych artystów rozpoczyna Giotto di Bondone – „autor potężnych i radykalnych przemian”¹, które zapoczątkowały nowożytne dzieje w sztuce europejskiej. Nowatorstwo jego malarstwa polegało przede wszystkim na odejściu od bizantyjskiego hieratyzmu i dystansu. Malowane przez niego postacie stały się bardziej wyraziste, nabrały dynamizmu i wyrażały własne emocje. Symboliczna ceremonialność średniowiecznych dzieł ustąpiła miejsca wartkiej akcji, rozgrywanej się w realnym czasie i w trójwymiarowej przestrzeni. Dominujące w sztuce bizantyjskiej złoto zostało zastąpione w freskach Giotta pełną gamą barw, a dramatyzm scen podkreśliła subtelna gra światła i cienia. Zainteresowanie Giotta naturą i odejście od gotyckiej drobiazgowości w prezentowaniu wizji malarskich zainspirowały wielu artystów. Załączki renesansowych idei, które odnajdujemy w dziełach wybitnego

¹ D. Gariff *Najsłynniejsi malarze. Ich inspiracje i oddziaływanie* J. Kolczyńska (tłum.) Arkady, Warszawa 2009 s. 10.

florentczyka, rozkwitły w twórczości Tommaso Masaccia, Donatella czy Piera della Francesca. Oddziaływanie Giotta nie kończy się jednak na wymienionych malarzach. Jego artyzm wywarł wpływ na liczne pokolenia twórców na przestrzeni wieków. Gariff wykazuje, że odnajdziemy je u Leonarda da Vinci, Paula Cézanne'a, a także współcześnie żyjącego Fernanda Botero, kolumbijskiego rzeźbiarza i malarza.

Drugim wybranym przez Gariffa malarzem jest Masaccio, wybitna postać włoskiego quattrocenta. Doskonalił on swój warsztat malarski, czerpiąc z dorobku artystycznego Giotta. Sam stał się następnie źródłem inspiracji dla Michała Anioła Buonarottiego, który odnalazł w dziełach Masaccia bogactwo form, wzniosły malarski język oraz nasilenie emocji². Zdobiąc kaplicę Brancaccich w kościele Santa Maria del Carmine we Florencji, Masaccio przedstawił między innymi własną wizję dramatu wygnania z raju pierwszych rodziców. Podjął ów motyw także Michał Anioł, malując wybrane sceny biblijne na sklepieniu Kaplicy Sykstyńskiej. Buonarotti oparł swoje wyobrażenie wygnania Adama i Ewy na ekspresyjnej retoryce dzieła Masaccia. Przewyższył jednak swojego mistrza dbałością o szczegóły, starannością wykończenia i biegłą znajomością anatomii ludzkiego ciała. Dzieła sztuki wielkich poprzedników nie stanowiły jedyne źródła inspiracji dla artystów. Niejednokrotnie szukali oni natchnienia w naturze, w kulturach i zwyczajach plemion starożytnych i tajemniczych. Nie byłoby *Krzyku* Edwarda Muncha, gdyby ten nie zobaczył pewnego dnia mumii pochodzącej ze starożytnego peruwiańskiego plemienia Chachapoya, pokazywanej z okazji Wystawy Światowej (1889) w Trocadéro – paryskim Muzeum Człowieka³. Spostrzeżenie Gariffa wydaje się trafne, gdyż rok wystawienia mumii zbiegł się z przyjazdem młodego Muncha do francuskiej stolicy. Sztuka odkrywanej przez Europejczyków Japonii⁴ zafascynowała Vincenta van Gogha i wpłynęła na jego twórczość, która do dziś budzi niezmiennie zainteresowanie, inspirując kulturę masową.

Tak oto czytelnik kontynuuje swą podróż po świecie sztuki, przedstawionej od strony powiązań artystycznych. Od renesansu po współczesność pokolenia artystów, doskonaląc się, dołączały do starych osią-

² Dzieła Masaccia zyskały niezwykłą narracyjność dzięki wykorzystaniu przez artystę języka gestów stworzonego przez benedyktynów i używanego przez kaznodziei tego zakonu.

³ D. Gariff *Najsłynniejsi malarze...* wyd. cyt. s. 143.

⁴ Dla wielu malarzy XIX wieku sztuka japońska stała się źródłem inspiracji w odniesieniu do stosowania linii, przestrzeni i światła. Japońscy malarze przedstawiali ludzi i przedmioty za pomocą płaskich plam barwnych, zamykanych giętką linią, z pominięciem perspektywy i światłocienia. Vincent van Gogh, a w szczególności Paul Gauguin, pod wpływem sztuki japońskiej zaprzestali stosowania wspomnianych technik. Gauguin „pozwalał” malowanym przez siebie przedmiotom być płaskimi, tak jak płaska jest powierzchnia obrazu.

nić „nowe rezultaty – (...) owoc swych własnych rozmyślań i nowych odkryć”⁵. Młodzi twórcy uczyli się od swych wielkich mistrzów prowadzenia linii, komponowania układów kolorystycznych, stosowania form i technik. Każdy z nich dodawał także własne rozwiązania i propozycje. Przeplatanie się wzajemnych wpływów i tematycznych powiązań jest dowodem, że współczesna nam moda na podejmowanie znanych już tematów (filmowych, muzycznych) nie jest wyłącznie cechą sztuki naszego czasu. Przykłady tematycznych powiązań zebrane i przedstawione przez Gariffa pokazują, że na przestrzeni wieków artyści chętnie podejmowali malarskie wyzwania, być może podyktowane odwiecznym pragnieniem zmierzenia się ucznia z mistrzem.

Najsłynniejsi malarze. Ich inspiracje i oddziaływanie jest nietypowo napisaną historią sztuki, dostarczającą czytelnikowi wiedzy, która pozwoli mu w pełni doświadczać jej piękno. I choć książka Gariffa pełna jest przykładów wzajemnej inspiracji artystów, to jednak autor nie wyczerpał wszystkich możliwych interpretacji wzajemnych relacji i przenikania się artystycznych wpływów w sztuce europejskiej. Pozostawia tym samym wolne pole dla czytelników, którzy, jeśli zostaną zachęceni lekturą do zgłębiania problematyki owych związków, spełnią tym samym zamysł autora. Gariff udowadnia również, że sztuka to nie zbiór odrębnych i niezależnych wydarzeń artystycznych, ale że wzajemne powiązania i przepływ idei przez wieki kształtowały sztukę, tworząc jej ewolucyjny charakter.

Iwona M. Malec – e-mail: imal77@wp.pl

⁵ E. Véron *L'Esthétique* Paris 2006 s. 44.